

Skotsk Højlandkvæg passer naturen på Skovsgaard

Af Charlotte Skou
skou@nordgaarden.com

Jeg læste i november 2020, at man på Skovsgaard Gods på Langeland ville lægge driften om og forsøge sig med Skotsk Højlandskvæg i et rewildingprojekt, der skulle gøre naturen vildere og øge biodiversiteten. Det vakte naturligvis min nysgerrighed og jeg noterede derfor "Skovsgaard – Langeland" på min liste over kommende artikler i Highland Nyt. Der er gået et års tid, men emnet er kun blevet mere og mere varmt og derfor tænkte jeg, at tiden nu var inde til at høre lidt mere om rewilding i praksis. Det er et emne, som kan sende mange helt op i det røde felt og tale om statsstøttet dyremishandling. Jeg vidste på forhånd ingenting om Skovsgaard, men syntes det kunne være meget spændende både at høre mere om det aktuelle projekt og men også at blive lidt klogere på forskelle og ligheder mellem Skotsk Højlandskvæg under forskellige leveforhold. Selvom jeg som udgangspunkt ikke synes om idéen med at lade dyr dø af sult, sådan som det er set i Hollandske Nationalparker, så synes jeg, der er mange forhold i rewilding, der lyder spændende og som jeg gerne vil vide mere om, inden jeg drager mine egne konklusioner. Rewilding er især interessant, fordi det dels minder meget om den naturpleje mange af os praktiserer og så naturligvis fordi Skotsk Højlandskvæg er en af de racer som egner sig allerbedst, dels på grund af deres hårdførhed og dels på grund af deres mindre selektive valg af græsser.

Jeg skrev derfor til Skovsgaard Gods og fik kontakt til forvalteren på stedet, som hedder Kristian Graubæk. Kristian ville gerne medvirke, men havde lidt travlt, så vi aftalte, at jeg ringede til ham med mine mange spørgsmål og fyrede løs. Kristian har været ansat på Skovsgaard Gods siden august 2020 til bl.a. at passe dyrene. Kristian er ansat i Danmarks Naturfond, som ejer godset. Da Danmarks Naturfond i 1979 overtog Skovsgaard som testamentarisk gave af den sidste ejer, Ellen Fuglede, var det med ønsket om, at den vilde og varierede natur, der i århundreder har omgivet godset, skulle bevares. Naturen i området tæller ikke blot mange naturtyper, men også en spændende flora og fauna samt direkte adgang til Langelandsbæltet. Det er nu Kristians opgave at forvalte dette på bedste vis.

I min samtale med Kristian må han dog starte med at skuffe mig med, at dette projekt ikke er et ægte "rewilding" projekt, men at de kalder det for et vildgræsningsprojekt. For Kristian er det meget vigtigt med den korrekte benævnelse. Dette skyldes netop al den negative opmærksomhed, som rewilding har fået på det seneste. Det primære formål er dog stadig det samme, som i rewilding: At fremme biodiversiteten ved hjælp af græssende dyr. Og Kristians plan er også at blande sig så lidt som muligt i udviklingen i naturen. Kristian forklarer mig, at det kun hedder rewilding i statslige Naturnationalparker (NNP). Dette er et privat projekt og er underlagt de samme love og regler som os andre.

Kort efter Kristians ansættelse, ankommer det Skotske Højlandskvæg. Der er tale om en ophørsbesætning fra Læsø på 53 dyr i alt, som er vant til at pleje naturen og derfor ikke helt uvant med deres nye arbejdsopgave. Nogle af dyrene må endda siges at være fuldt udlært, da et par af køerne er mellem 10 og 14 år. Kristian er heller ikke uvant med hverken dyr eller naturpleje, men jeg kan høre, at han var lidt grøn, hvad angår Skotsk Højlandskvæg den dag dyrene ankom d. 25. november 2020. Kristian vurderede, at det var bedst, at de efter transporten fra Læsø overnattede indendørs på stald. Se det havde jeg aldrig turdet gøre med så mange langhornede dyr, og hvor der ovenikøbet var flere helt små kalve, der blot var 14 dage gamle. Stalden er heldigvis stor og har mulighed for sektionsopdeling af dyregrupper. Natten forløber fint og næste dag lukkes alle dyrene ud i deres rette element.

Dyrene går på et 200 ha stort område, som er solidt hegned med et maskehegn med tre strømførende tråde og har en højde på 1,1 m. Der er lavet låger, så publikum kan komme ind og gå ad de markerede ruter, som findes på ejendommen. Det er ikke noget billigt hegn, men det er lavet, så det både kan holde kvæg, heste og grise inde. Der er ingen grise pt., men det er planen, at der på sigt også skal være grise i indhegningen. Foruden de 53 stk. Skotsk Højlandskvæg blev der også indkøbt 8 vildheste. Derudover er der både

Dyrene på Skovsgaard findes i alle farver. Det gør det nemmere at holde styr på dem. Foto: Danmarks Naturfond.

råvildt, dåvildt, grævling, hare og ræv i hegningen. Råvildt og dåvildt hopper uden problemer ind og ud af hegningen, mens kvæg og heste bliver, hvor de skal.

Skovsgaard Gods ligger i et smukt kuperet morænelandskab med mange hatbakker strøet ud over området. Hele Langeland er dannet som en lang randmoræneaflejring, hvor en gletcher med kurs fra Lolland mod Fyn er stagneret og har efterladt alt det materiale, som den skubbede foran sig. Randmoræner er altid kendetegnet ved at være hævet betydeligt over omgivende terræn og være smukt kuperede. Hatformede bakker er dannet i bræmmer af dødis langs gletsjerens rand. I lavninger i isen langs isranden er der dannet smeltevandssøer, hvor der er aflejret materiale, der veksler mellem groft grus (afsæt af strømmende vand) og finkornet sand og ler (afsæt i nærmest stillestående vand). Det giver nogle gode liggsteder for dyrene i regnfulde perioder, hvor jorden er veldrænet. Jorden i området består primært af god næringsrig lerjord og i mindre grad af sortjord. Der er ca. 60 ha skov og der er desuden mange levende hegn til at give læ til dyrene. Derudover er der de mere åbne og fugtige strandenge, hvor engkabelejer, ranunkler og orkidéer blomstrer først på sommeren. Med andre ord lyder det jo nærmest som paradís på jord i hvert fald, hvis man er en ko af racen Skotsk Højlandskvæg.

Der er ikke etableret drikkevand til dyrene, men der findes 5-10 vandhuller, heraf nogle grundvandsfødte og et vandløb på arealet, hvor dyrene året igennem har adgang til frisk drikkevand.

Skovsgaard Gods, som er på små 400 ha i alt, har gennem en lang årrække praktiseret afgræsning, men på en helt anden og traditionel måde, end den mere ekstensive måde de nu har valgt at omlægge til. Tidligere gik der mange ungheste og en intensiv græsning med Jerseystude og får. Dyrene græssede hårdt ned i sommerhalvåret og kom på stald eller til slagter, når vinteren nærmede sig. Nu hvor driften af gården er lagt om til en ekstensiv afgræsning, går der kun ca. 1/10 af den dyremængde, der tidligere var.

Ifølge Kristian forventer han stort set ingen forskel i økonomien, om der græsses ekstensivt som nu eller intensivt som tidligere. Tidligere var der betydelige foderomkostninger til

Her ses strandengene og lidt af skoven. I baggrunden kan anes nogle af hatbakkerne. Kigger man godt efter kan man ane 11 stk. kvæg. Foto: Danmarks Naturfond.

fodring af stude om vinteren, samt udgifter til pasning af dyrene, når de var på stald. Nu er foderudgiften lig nul og pasningen af kvæget klarer Kristian alene indenfor et par timer. Han kan køre rundt i bil på området, så det går hurtigere at finde kvæget og hestene. Derudover er der indtægter fra hektarstøtte, så det ser ikke så galt ud økonomisk, som man kunne tro, når der ikke længere er et fast afkast i form af slagtedyret eller andet. Udover kvæget, er der en økologisk grøntsagsproduktion, 90 høns, 5 får med lam og 40 stk. Jysk kvæg samt indtægter fra gæster, der besøger stedet. Alt produceres økologisk og turisterne kan købe af varerne i gårdbutikken, som findes på stedet.

En af de ting jeg er spændt på at høre om, er registrering af dyrene. Dels er jeg nysgerrig efter at høre, om man behøver at foretage indberetninger til CHR eller der gælder særlige regler, når der er tale om rewilding og dels, så er der det praktiske aspekt i det, når dyrene går som halvvilde på et kæmpe areal. Vi ved vist alle, at det der med øremærker bedst sker 2-8 timer efter kælvning og næste dag er i hvert fald meget sent. Det kræver jo næsten, at man stalker de højdrægtige køer, hvis man skal være der på det rette tidspunkt. Eftersom det er et privat projekt og ikke et statsligt rewilding projekt i en nationalpark, så er Skovsgaard Gods underlagt alle de samme regler som os andre med hensyn til dyrevelfærd og registrering. Det vil sige indrapportering til CHR skal ske senest 7 dage efter enhver hændelse i besætningen (indgang, fødsel, død, bortgang, slagtning, afgang til levebrug) og dyreværnsloven skal også overholdes, så der skal være læ og ly, samt mad nok til dyrene til at de kan opretholde et fornuftigt huld. Da dyrene holdes økologisk, vil der desuden være en årlig økologisk kontrol på besætningen.

Kristian fortæller, at de af samme årsag ikke kalder det for rewilding, men for vildafgræsning. Formålet med besætningen er dog det samme som i rewilding projekter; at fremme naturen og biodiversiteten. Og det er jo ret interessant, hvad Kristian fortæller, for de statslige nationalparker møder modstand på grund af frygt for døende dyr og begrænsningen i den offentlige adgang, men hvis er det muligt for Kristian at opnå samme resultat i form af naturpåvirkning som i rewilding projekterne og samtidig overholde dyreværnsloven og tilmed alle de øvrige regler, så lyder det jo umiddelbart som et væsentligt bedre alternativ.

Del af samme område fotograferet på en vinterdag. Foto: Danmarks Naturfond.

Der er to store foldtyre på Skovsgaard på ca. 3 år. På et tidspunkt har der i den tidligere besætning været en tyr af racen Murray Grey og derfor er der en del af kørnerne, der er pollede krydsningskøer. Kristian vil dog kun bruge rene HLC tyre fremadrettet, således at besætningen på sigt bliver en ren HLC-besætning. Foto: Danmarks Naturfond.

Ind til videre er det gået godt med dyr og offentlig adgang. Et par gange har han måttet bede folk om ikke at tage kontakt til dyrene og fodre dem. Det er mest for folks egen sikkerheds skyld, at dyrene ikke må vænnes til at blive fodret, da risikoen så er, at de vil begynde at opsøge publikum. De fleste af dyrene har jo et årelangt kendskab til lidt korn i en spand og derfor er det ekstra vigtigt, at de ikke mindes om muligheden for fodring af mennesker. Kristian fortæller, at det endda er muligt at tage sin hund med ind i hegningen.

Ud over den almindelige lovpligtige registrering fører Kristian en logbog for at holde styr på alle hændelser hos kvæget og hestene. Der er mange dyr at holde styr på og hvis han ikke flittigt noterer ned, så kan det være svært at huske det hele. Denne logbog kommer ham også til gavn ved den årlige økologikontrol tilsyn.

Kristian bemærker naturligvis også udviklingen i naturen, men den bruger han ikke selv tid på at lave noter om. Skovsgaard har et samarbejde med Århus Universitet, hvor der forskes i rewilding og biodiversitet. Vi må dog nok væbne os med lidt tålmodighed og regne med, at der går 2-3 år før de første forskningsresultater bliver publiceret. Rom blev jo heller ikke bygget på en dag, så udviklingen i biodiversiteten vil formentlig ske over mange år. Jeg er selv meget spændt på, om man kan opnå de store målbare udviklinger på så relativt små arealer, som 200 ha er. Selv om der er kommet mange

rewilding projekter i Danmark og flere er under opsejling, så er der jo tale om relativt få ha set i forhold til de mange ha landbrugsjord, hvor insekter mm. hvert år effektivt bliver sprøjtet væk. Og Langeland er ingen undtagelse. Her er der også landbrug på det meste af øen. Ifølge Kristian gør disse "små" områder dog en gavnlig forskel for biodiversiteten, da man kan betragte dem som oaser i en ørken, hvorfra insekter og andet kan spredes i det øjeblik andre områder måtte blive lagt om til mere ekstensiv drift. Altså lidt som en genbank for insekter, blomster og dyreliv.

Det er ikke planen, at dyrene skal fodres overhovedet og i den første vinter, har der været nok at spise på området hele vinteren igennem. Der er blevet græsset godt ned og flere steder kom der områder med barjord både på hatbakkerne, engene og især omkring vandhullerne blev der trådt godt op. Netop optrædningen med barjord til følge er en af de lavthængende frugter, som Kristian udtrykker det. Forklaringen er, at det giver plads til en række etårige planter og flere urter på bekostning af græsser. I løbet af en årrække vil besætningen formodentlig vokse og så vil der på et tidspunkt opstå fødemangel i vinterperioden. Bliver fødemanglen for stor vil Kristian dog gribe ind, da dyreværnsloven skal overholdes. Hans plan A er at reducere besætningen inden der opstår fødemangel og skulle det ske, at en hård vinter med frost og sne gør, at føden på arealet går tabt, så har han også en plan B, der hedder halm og wrap.

Kristians plan er at lade bestanden vokse og derefter reducere til ca. det halve. Han regner med, at det bliver om ca. 4 år. Indtil videre er flokken vokset med 15 kalve. To af kalvene døde desværre indenfor et døgn. Der er kun fjernet et par stude, mens resten af dyrene fra Læsø stadig går i besætningen.

Der er to store foldtyre på Skovsgaard på ca. 3 år. På et tidspunkt har der i den tidligere besætning været en tyr af racen Murray Grey og derfor er der en del af kørnerne, der er pollede krydsningskøer. Kristian vil dog kun bruge rene HLC tyre fremadrettet, således at besætningen på sigt bliver en ren HLC-besætning. Foto: Danmarks Naturfond.

Derudover er der kommet 3 dyr til fra øen Birkholm, som ligger ca. 15 km derfra. Dyrene var tilsyneladende ikke tilfredse med deres forhold og valgte derfor at svømme til Langeland. De har nu ikke svømmet hele den lange vej fra Birkholm. De var blevet transporteret til en ny besætning på en anden lille ø ved navn Lindø, som ligger tæt på Langeland, men inden de nåede at blive indregistreret i deres nye besætning, valgte de at forlade øen og svømme til et bedre sted - Skovsgaard. Tilflytterne var en ko på 10 år med hendes kvie på 4 år samt hendes tyrekalv på blot 3 mdr. Og hvad gør man så, når dyrene har gjort sig så store anstrengelser for at finde nye græsgange – jo man lukker dem selvfølgelig ind i hegningen og laver en aftale med ejeren om at overtage dyrene.

I alt er bestanden på nuværende tidspunkt vokset til 65 dyr.

Køer er flokdyr og som regel går alle dyr nogenlunde samlet, med mindre de går på så små arealer, at de ikke har mulighed for at danne flok. På Skovsgaard er flokken dels relativ stor og arealet de går på er væsentligt større end, hvad flertallet af danske besætninger med Skotsk Højlandskvæg går på. Og i hvert fald det største samlede areal jeg har kendskab til. Kristian fortæller, at dyrene ofte går rundt opdelt i flere flokke. Der er en "stor" flok, hvor begge foldtyre går sammen med de fleste af køerne og så er der nogle mindre flokke, som primært udgøres af en flok køer, som stammer fra en anden besætning. I denne flok går også en del ungtyre.

Nogle dyr kan følges med en flok i et stykke tid, for så at skifte flok på et tidspunkt, når de tilfældigt mødes i terrænet. Selvom nogle af dyrene har deres bedste venner, som de følges med, så kan en mindre gruppe godt følges ad skiftevis med den ene og den anden flok. Enkelte dyr kan endda finde på at gå lidt for sig selv i op til en halv dags tid for så at slutte sig til flokken igen.

Denne adfærd er lidt anderledes end, hvad man hyppigst ser. Et dyr der har isoleret sig fra flokken, vil for de fleste få alarmklokkerne til at ringe og vi vil kigge nærmere på det dyr, for at se om det er et sygt dyr eller måske en der er tæt på kælvning. Kristian siger dog, at helt raske dyr tilsyneladende også udviser denne adfærd. Forklaringen på opdeling i 2-3 flokke kan ligge i at en naturlig flokstyrrelse er nemlig ikke 50 men snarere omkring de 20 stykker, men allervigtigst for flokopdelingen her er nok det faktum, at de holder sammen i den oprindelige besætningsflok. Gammelt venskab ruster ikke – heller ikke selvom man er en ko. I løbet af vinteren var en gruppe kommet på modsatte side af en grøft og valgte at forblive for sig selv i det område gennem længere tid. De kunne sagtens have krydset grøften og være kommet tilbage til de øvrige dyr, men det gjorde de ikke.

Kristian har også haft fornøjelsen af at se de små kalve i flok for sig selv, hvor en gammel tante, der for en stund har taget

Kristian med nyfødt kalv. Foto: Danmarks Naturfond.

tjansen med at passe på dem, mens deres mødre er optaget andetsteds. Endnu en adfærd, som er ganske "normal" for Skotsk Højlandskvæg i fri natur og som formentlig er endnu mere vigtig, når dyrene går på så store arealer som her.

Dyrene har nu gået på arealet i et år og er godt i gang med deres arbejde som naturplejere – eller man kan måske kalde dem "rewilders". De har lavet stier i pilekrattet og er ved at rydde mindre buske. Arbejdet er dog kun lige begyndt og det bliver spændende at se, hvordan både naturen og besætningen vil klare sig og udvikle sig over tid. Kristian siger, at blot det, at græsningstrykket er sat ned har gjort, at man i år et har set mange flere arter af vilde blomster. Der har hele tiden være majgøgeurt, men i år er der bl.a. set kødfarvet gøgeurt, hvilket ikke er set i årtier. En del af denne udvikling vil vi kunne læse om i den kommende rapport fra Aarhus Universitet. Derudover er det også muligt at besøge stedet og opleve og se naturen og de Skotske Højlændere med egne øjne. På Skovsgaard Gods gør man nemlig meget ud af naturformidling og det er muligt at få en guidet tur rundt på arealerne. Man kan også overnatte i shelter, besøge den historiske hovedbygning og opleve, hvordan godsejere og tyende levede i 18- og 1900-tallet eller sætte sig i caféen og nyde et godt måltid mad. Måske en idé til en fremtidig udflugt i Avlsforeningen?

Ishøj Dyrepark

Brentevej 28-30
2635 Ishøj

Marc Saugmann
Tlf. 20 53 48 56

Lisette Juhl
Tlf. 24 48 51 84

SVALEHØJ Highland Cattle

Midskovvej 40 · 5370 Mesinge
Tlf. 2690 6534

